

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/milenium/87535,Lomza-Drohiczyn-Bialystok-komunistyczne-wladze-na-milenijnym-szlaku.html>

Obchody Milenium Chrztu Polski w Drohiczynie, 2 października 1966 r. Fot. Instytut Prymasowski

ARTYKUŁ

Łomża - Drohiczyn - Białystok - komunistyczne władze na milenijnym szlaku

OKRES HISTORYCZNY

(1956-1970) Od Października do Grudnia

Autor: KRZYSZTOF SYCHOWICZ 17.11.2021

Obchody Milenium Chrztu Polski, mające wybitnie religijny charakter, skoncentrowały na sobie działania zarówno Służby Bezpieczeństwa, Wydziału ds. Wyznań, jak i innych urzędów podległych Polskiej Zjednoczonej Partii

Robotniczej.

Aby uniemożliwić społeczeństwu uczestnictwo w tych uroczystościach oraz osłabić ich oddziaływanie, komuniści zorganizowali konkurencyjne obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego. Nie udało im się jednak osiągnąć zamierzonych celów.

W województwie białostockim główne uroczystości milenijne w 1966 r. zorganizowano w trzech diecezjach: łomżyńskiej, drohiczyńskiej i białostockiej. Chociaż odbywały się one w drugiej połowie roku, to już od jego początku SB gromadziła informacje o trwających przygotowaniach. Wydział ds. Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku zorganizował 9 kwietnia naradę z kierownikami podległych komórek powiatowych. Byli na niej obecni także przedstawiciele m.in. Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego PZPR i Komendy Wojewódzkiej MO. W trakcie spotkania przedstawiono plan obchodów milenijnych oraz przygotowywanych przeciwdziałań, jak to określono, mających zapobiegać „naruszaniu przepisów porządku publicznego”.

Przygotowana przez SB mapa rozmieszczenia oddziałów ZOMO, blokad i posterunków milicji w czasie obchodów milenijnych w Łomży. Fot. AIPN

Karać i dyscyplinować

Przyjęty „Plan przedsięwzięć polityczno-administracyjnych w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania działalności kleru w realizacji programu obchodu 1000-lecia Państwa Polskiego” zalecał umocnienie dyscypliny pracy. Chodziło głównie o to, by ograniczyć pracownikom możliwość uczestniczenia w uroczystościach religijnych, a także by utrudnić duchowieństwu i wiernym korzystanie z państwowych i społecznych środków transportu. Ponadto zachęcano do tego, by dołożyć księżom – zwłaszcza tym „reakcyjnym” – obciążeń podatkowych i surowiej korzystać wobec kapłanów z instrumentów prawa podatkowego. Wśród zaleceń znalazły się również niewydawanie zezwoleń na budownictwo sakralne, ograniczenie udzielania zgód na remonty, dostawę materiałów budowlanych, przeciwdziałanie budownictwu sakralnemu, zwłaszcza krzyży przydrożnych, kaplic itp. Sytuację miało poprawić wznowienie pracy polityczno-wyjaśniającej wśród młodzieży szkolnej, akademickiej i pozaszkolnej oraz wśród pracowników oświaty, a ponadto nasilenie wymogów wobec uczelni skłonnych do wzięcia udziału w uroczystościach religijnych. Należało też ustalić, z jakich szkół wstępowało najwięcej uczniów do Wyższego Seminarium Duchownego, i to ograniczyć, oraz ocenić działalność duszpasterską w Akademii Medycznej w Białymstoku i podjąć skuteczne przeciwdziałanie¹. Tak więc nie mogąc oficjalnie powstrzymać uroczystości kościelnych, starano się je jak najbardziej ograniczyć przy wykorzystaniu wszystkich dostępnych środków.

„Ogromne wojska, bitne generały...”

W celu storpedowania tych uroczystości już 17 kwietnia wielkim wiecem w Białymstoku rozpoczęła się jedna z czterech organizowanych w kraju sztafet tysiąclecia. Miejscowościami etapowymi w województwie białostockim były Sokoły, Wysokie Mazowieckie, Zambrów i Łomża. Dalszy szlak wiódł przez Ostrołękę, Grunwald, Olsztyn, Elbląg i Malbork, aż do Gdańska. Przemówienia do przybyłych na tę uroczystość wygłosili: I sekretarz KW PZPR w Białymstoku Arkadiusz Łaszewicz, przedstawiciel Komitetu Centralnego PZPR i poseł ziemi białostockiej Władysław Wicha oraz generałowie Władysław Polański i Aleksander Jankowski. Poseł Wicha przypomniał rewolucyjną przeszłość regionu z okresu międzywojennego, walkę z okupantem hitlerowskim (o drugim już nie wspomniał) i pracę mieszkańców dla dobra Polski Ludowej².

**Tłumy wiernych przed prokatedrą
w Białymstoku w czasie
uroczystości milenijnych, 20
listopada 1966 r. Fot. Instytut
Prymasowski**

Pierwszą miejscowością w województwie białostockim, do której mieli przybyć przedstawiciele Episkopatu, była Łomża, gdzie główne obchody zaplanowano na 6 i 7 sierpnia 1966 r. Opracowany przez funkcjonariuszy SB plan ich „zabezpieczenia” przewidywał nawet wykorzystanie do tego celu 30 członków Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej i 200 osób z tzw. aktywu politycznego (najprawdopodobniej członków PZPR)³. Łącznie w akcji planowano wykorzystać 780 funkcjonariuszy mundurowych, którzy mieli się stołować w internacie Technikum Weterynaryjnego przy ul. Stacha Konwy⁴.

Uniemożliwiać transport, zniechęcać, antagonizować

W związku z obchodami milenijnymi w Drohiczynie – planowanymi na sobotę i niedzielę, 1 i 2 października 1966 r. – władze partyjne zorganizowały naradę z dyrektorami i kierownikami zakładów pracy i instytucji. Wzięło w niej udział 31 osób, z którymi omówiono plan powiatowych imprez i uroczystości. Polecono nie dopuścić do wykorzystania środków transportu i udziału pracowników w obchodach. W tym przypadku osiągnięto sukces, gdyż 1 października tylko samochód ciężarowy, prawdopodobnie z PKS, przewiózł ludzi ze stacji kolejowej Siemiatycze do Drohiczyna. Postawione przez kierownictwo „życzenie” niebrania udziału w uroczystościach pracownicy na ogół przyjmowali milcząco i bez komentarzy. Zdarzały się jednak niekiedy wypowiedzi w wąskim gronie w rodzaju:

„jak kierownictwo zakładu może zabronić udziału w uroczystościach, gdy konstytucja PRL pozwala na wolność wyznania i sumienia?”.

Zwracano się także z prośbą o wyjaśnienie,

„czy zakaz brania udziału w tych uroczystościach jest wymysłem władz miejscowych, czy też zaleceniem ogólnym, ponieważ jest to sprzeczne z konstytucją” 5.

Utrudnienia mnożone przez władze były przedmiotem rozmów prowadzonych przez mieszkańców regionu także w następnych dniach. Na przykład por. Władysław Słyszko dowiedział się od Ziny Pachwicz z Siemiatycz, że Janina Jabłońska mówiła o prześladowaniu przez władze księży katolickich, w związku z czym społeczeństwo „powinno zachować się tak, jak w Poznaniu w 1956 r.”. Również ta sama Pachwicz zrelacjonowała kpt. Arkadiuszowi Wasilukowi rozmowę pracowników Powiatowego Szpitala w Siemiatyczach; wspomnieli oni o dużym ograniczeniu wolności sumienia i wyznania przez ówczesnego dyrektora, który 1 października nikomu nie pozwolił pojechać do Drohiczyna. Jako przeciwwagę podano zwolnienie przez niego prawie połowy pracowników w związku ze świętem prawosławnym odbywającym się 19 sierpnia na Grabarce⁶.

**Biskupi polscy błogosławią
wiernych przed katedrą
łomżyńską na zakończenie**

**uroczystości milenijnych, 7
sierpnia 1966 r. Fot. Instytut
Prymasowski**

Władze przewidziały też zebrania wszystkich podstawowych organizacji partyjnych z terenu Białegostoku, by jasno dać do zrozumienia członkom PZPR, że nie powinni brać udziału w uroczystościach kościelnych. W planie przeciwdziałania były także rozmowy z kierownictwami wojewódzkich komitetów Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego i Stronnictwa Demokratycznego i zasugerowanie przedsięwzięć analogicznych do PZPR. Uzupełnieniem tego miała być narada aktywu i sekretarzy POP z Białegostoku w Komitecie Miejskim PZPR poświęcona uroczystościom kościelnym oraz ich przebiegowi w Łomży, Drohiczynie i innych miejscowościach w kraju. 20 listopada w budynku KM miała się zebrać grupa 100-200 aktywistów partyjnych, których głównym zadaniem była pomoc w informowaniu o przebiegu uroczystości kościelnych oraz o sytuacji porządkowej w Białymstoku⁷.

Bez obrazu, bez pochodu

Strona kościelna utworzyła swój komitet, mający się zająć przygotowaniem do uroczystości milenijnych w Białymstoku. W jego skład weszli m.in. biskupi Adam Sawicki i Władysław Suszyński, wszyscy dziekani i kurialiści: ks. Piotr Maziewski, ks. Stanisław Czyżewski, ks. Antoni Cichoński i ks. Maciej Pawlik oraz proboszcz parafii farniej ks. Stanisław Urban. Oficjalny program w tym czasie nie był jeszcze zaakceptowany. Według wstępnych ustaleń prymas Stefan Wyszyński miał być witany 19 listopada o 17.00 w kościele farnym, główne uroczystości przewidywano zaś na następnego dzień w kościele św. Rocha, pod warunkiem wyrażenia zgody przez władze państwowe (z czym, jak się okazało, był duży problem). Co do zakwaterowania biskupów i księży diecezjalnych, przewidywano umieszczenie ich w mieszkaniach księży z parafii św. Rocha, w WSD oraz w parafiach Dojlidy, Knyszyn, Czarna Wieś, Korycin, Chodorówka, Krypno, Supraśl, Janów, Suchowola, Dąbrowa Białostocka i Niewodnica⁸.

Na dziesięć dni przed przyjazdem biskupów, 9 listopada 1966 r. z inicjatywy przewodniczącego WRN Stefana Żmijki doszło do spotkania ze wspomnianym bp. Sawickim, którego poinformowano o niewyrażeniu przez władze zgody na sprowadzenie obrazu Matki Bożej Częstochowskiej (było to odpowiedzią na pismo kurii skierowane do Wydziału ds. Wyznań WRN). Żmijko zalecił ponadto duchownemu uzgodnienie poszczególnych punktów programu uroczystości z Miejską Radą Narodową. Na zakończenie wizyty biskup poruszył sprawę zgody na zorganizowanie obchodów także w kościele prokatedralnym, położonym w centrum miasta.

Zaznaczył przy tym:

„[...] w przeciwnym bowiem wypadku może dojść do ulicznego pochodu z kościoła św. Rocha do kościoła prokatedralnego. Wprawdzie – mówił bp Sawicki – wycofamy się z tego pochodu, jeżeli siły porządkowe zagrodzą nam drogę, jednak Kuria nie może wziąć na siebie odpowiedzialności za zachowanie się wiernych”.

W tej sytuacji wydano zezwolenie na organizowanie uroczystości w kościele prokatedralnym, w efekcie czego nie zanotowano prób organizowania pochodu⁹.

Oceniając wydarzenia z roku 1966, SB podkreśliła, że podjęto w związku z nimi wiele wysiłków, by zapobiegać „szkodliwej działalności”. W wyniku tego, jak twierdzili autorzy podsumowującego raportu, m.in. osłabiono skuteczność programów milenijnych i ich oddziaływanie na postawę duchowieństwa parafialnego. Ponadto ograniczono efektywność „niekorzystnych działań” podjętych przez Kościół oraz podważono ich znaczenie. W związku z Milenium w 1966 r. wszczęto ogółem 33 postępowania karne (2 śledztwa i 31 dochodzeń) przeciwko 56 osobom (w tym 6 księżom). Skazano 21 osób, aresztów nie stosowano. Do kolegów karno-administracyjnych skierowano 157 wniosków (40 na księży, głównie za nielegalne zbiórki i zgromadzenia). W trybie karno-skarbowym (handel dewocjonaliami, naruszenie przepisów finansowych, nieprowadzenie ksiąg inwentarzowych) ukarano kolejnych 30 osób (28 księży), a w trybie przymusu administracyjnego – 44 osoby (18 księży). Służba Bezpieczeństwa przeprowadziła w tym okresie 145 rozmów ostrzegawczych, w tym 9 z księżmi za „wrogie wystąpienia” z ambon, z osobami świeckimi zaś – głównie w związku z próbami organizowania nielegalnych zbiórek, budowy krzyży oraz zwoływania zgromadzeń. Na podstawie przekazanych informacji organy administracji państwowej przeprowadziły 137 rozmów, w tym 87 z księżmi. Z kolei wydział Prezydium WRN wszczął 6 postępowań administracyjnych w związku ze szkodliwą działalnością duchowieństwa. Przygotowano również 20 postępowań egzekucyjnych wobec księży. Zdaniem aparatu bezpieczeństwa działalność ta była właściwa i ograniczała się do „penalizowania szczególnie społecznie niebezpiecznych aktów dla porządku publicznego”. Skutki rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych oceniono pozytywnie, gdyż wpłynęły one jakoby na „zahamowanie szkodliwych tendencji”¹⁰.

**Obchody Milenium Chrztu Polski
w Drohiczynie, 2 października
1966 r. Fot. Instytut Prymasowski**

Tysiące ludzi nawet w raportach

Mimo to, jak zaznaczono w materiałach KW PZPR w Białymstoku, uroczystości te zgromadziły w Łomży pierwszego dnia ok. 7 tys. wiernych, a drugiego ok. 11 tys. osób, przy widocznym braku młodzieży¹¹.

Na początku października 1966 r. w Drohiczynie zebrało się według danych SB 7 tys. wiernych¹², chociaż w sporządzonej 19 dni później informacji dla Oddziału Prewencji Ogólnej Komendy Głównej MO w Warszawie, KW MO w Białymstoku stwierdzała, że było to ok. 9 tys. osób¹³. Z kolei w Białymstoku 19 listopada podczas powitania biskupów zgromadziło się na placu katedralnym i przyległych ulicach 5 tys. osób, a w kulminacyjnym momencie – nawet 14 tys. Drugiego dnia podczas sumy pontyfikalnej było 25 tys. osób, przy czym większość z nich stanowiła ludność przyjezdna¹⁴. Wszystko to wskazuje na celowe zaniżanie w raportach liczby osób biorących udział w uroczystościach milenijnych w województwie białostockim. Jak było naprawdę, pokazują zdjęcia.

Tekst pochodzi z numeru 4/2021 „Biuletynu IPN”

¹ APB, KW PZPR w Białymstoku, 33/XIV/56, Plan przedsięwzięć polityczno-administracyjnych w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania wrogiej działalności kleru w realizacji programu obchodu 1000-lecia Państwa Polskiego, 1966 r., k. 1-10.

² Patriotyczna manifestacja mieszkańców Białegostoku, „Gazeta Białostocka”, 18 IV 1966 r., s. 1.

³ AIPN, 35/3179, Plan zabezpieczenia obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego na terenie powiatu łomża w dniach 6-7 VIII 1966 r., Białystok, 25 VII 1966 r., k. 13 i nast.

⁴ AIPN, 35/3179, Plan czynności służbowych w zakresie kwatermistrzostwa w sprawie zabezpieczenia materiałowego podczas obchodów uroczystości 1000-lecia Państwa Polskiego w Łomży w dniach 4-9 VIII 1966 r., Białystok, 25 VII 1966 r., k. 58 i nast.

⁵ APB, KW PZPR w Białymstoku, 33/XIV/57, Informacja sekretarza KP PZPR w Siemiatyczach o realizacji planu imprez i uroczystości w dniach 1-2 X 1966 r. na terenie powiatu siemiatyckiego, Siemiatycze, 8 X 1966 r., k. 101-103.

⁶ AIPN Bi, 045/2014, Notatka służbowa, Siemiatycze, 5 X 1966 r., k. 67-68.

⁷ APB, KW PZPR w Białymstoku, 33/XIV/56, Program działania z okazji uroczystości kościelnych organizowanych w dniach 19-20 XI 1966 r. w Białymstoku, k. 184-187.

⁸ AIPN Bi, 045/673, Informacja I-go zastępcy KW MO SB w Białymstoku płk. K. Modzelewskiego dotycząca obchodów milenijnych w Białymstoku do kierownika Samodzielnej Sekcji Ogólno-Organizacyjnej KW MO w Białymstoku, 19 X 1966 r., k. 212 i nast.

⁹ APB, KW PZPR w Białymstoku, 33/XIV/56, Informacja dotycząca przebiegu uroczystości kościelnych w Białymstoku, Białystok, 21 XI 1966 r., k. 181.

¹⁰ AIPN Bi, 045/1683, Sprawozdanie I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO do spraw bezpieczeństwa województwa białostockiego za 1966 r., Białystok, 12 I 1967 r., k. 199-204. To samo pismo: AIPN, 1585/510/CD, k. 213-218.

¹¹ APB, KW PZPR w Białymstoku, 33/XIV/56, Informacja sekretariatu KW PZPR w Białymstoku dotycząca przebiegu milenijnych uroczystości kościelnych w Łomży, Drohiczynie i Białymstoku, 1967 r., k. 192 i nast.

¹² AIPN Bi, 045/2014, Informacja zastępcy KP MO SB w Siemiatyczach mjr. W. Abramowskiego dotycząca nastrojów i zaangażowania poszczególnych środowisk w uroczystościach milenijnych, Siemiatycze, 6 X 1966 r., k. 51.

¹³ AIPN Wwa, 35/3178, Sprawozdanie KW MO w Białymstoku z przebiegu zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa na terenie pow. Siemiatycze w dniach 1-2 X 1966 r., Białystok, 25 X 1966 r., k. 46.

¹⁴ APB 33/XIV/56, Informacja dotycząca przebiegu uroczystości kościelnych w Białymstoku 21 XI 1966 r., Białystok, k. 165.

COFNIJ SIĘ